

Predstava blaženosti v Božskej komédii

Jozef Domin

7. decembra 2019 ✚ Cirkev ✚ Nebo, očistec, peklo

Očistec

Do Očistca odchádzajú obaja pútnici vyšplhajúc sa po Luciferovom chrbte a objaviac škáru v skalách Pekla. Tou sa pretisnú a ocitnú sa pri Oceáne. Podľa popisu a prítomnosti Oceánu, by sa teda Očistec mal nachádzať niekde vo Vesmíre, takom, aký si ho Dante predstavoval, čiže podľa Ptolemaiovho popisu ako uzavretú guľu, ktorú pretína plocha zeme. Za touto guľou už nie je priestor ani nič zo stvoreného, je tam len Boh. Dole pod Zemou je Peklo a hore pod klenbou sa nachádzajú rôzne vrstvy Neba. Pre niekoho možno, za dnešného stavu „bádania“, komická predstava, avšak „nesúdme deň pred večerom“ ani „Vesmír pred Posledným súdom“.

Očistec má v Danteho básni charakter kuželovitého kopca, po ktorom v postupnom ošišťovaní vystupujú mŕtvi smerom hore – k Nebu. Vrch je obtočený siedmimi prstencami, z ktorých každý symbolizuje jeden zo siedmich hlavných hriechov: pýcha, závišť, hnev, lenivosť, lakomstvo a smilstvo. Na vrchole hory sa nachádza hustý les – pôvodný pozemský Raj, v ktorom prebýval Adam s Evou.

Táto bizarná predstava Očistca ako vrchu môže byť vnímaná ako symbolické vyjadrenie stúpania a napredovania vo skvalitňovaní – ošišťovaní duše, ktoré pripomína Dantemu namáhavý výstup na horu. Poukázaním na básnickú fantáziu by sme mohli problém odsunúť nabok. Na druhej strane však opäť narážame na racionálne domyslenie problému hierarchie (hriechu, cnosti, Neba, Pekla a pod.) Otázka potom znie, vzhľadom k Očistcu: nie je reálne, že duše po čiastočnom ošišťovaní už nebudú zhromaždené na tom istom mieste ako duše menej ošišťované a teda budú hierarchicky „stúpať“ smerom „hore“ t. j. nejakým spôsobom sa zhromažďovať v stvorenom priestore? Pokiaľ tu majú pojmy „hore“ a „dole“ vôbec nejaký zmysel. Ale aj keby sme ich zamenili za slová „tam“ a „tu“, nijako by sme problém hierarchie neobišli, len by sme ho posunuli do inej priestorovej hierarchie, v ktorej by kvalitnejšie bolo označené namiesto slovom „vyššie“ slovom „tam“. To, samozrejme, v prípade, ak by sme rezignovali na hmatateľnú a viditeľnú podobu Očistca, ála Dante.

Zdroj: wikipedia.com

K tomu sa však ešte natíska otázka: pokiaľ je náš zrak zaťažený dedičným hriechom, podobne ako ostatné časti tela, nie je tu možnosť, že by sme takýto „hmatateľný“ Očistec vo Vesmíre nevideli, aj keby sme ho mali strčený rovno pred nosom? Každopádne pravdepodobnosť, že Očistec bude vyzeráť tak, ako ho Dante popísal, nie je o nič menšia ako to, že bude vyzeráť nejako „duchovne“. Opäť sa dostávame k rovnakému problému: musí mať Bohom stvorený viditeľný svet nutne akúsi inú štruktúru a podobu ako svet neviditeľný? A ak áno, tak prečo? Z hľadiska kvality podaného „výkonu“ aktu stvorenia je to irelevantné – Boh sa pri tom „namáha“ stále rovnako. Alebo sa vychádza z toho, že stvorený svet je málo sofistikovaný? Pripomeňme si zároveň, že sa stále nenachádzame v Nebi, kde „oko nevidelo, ucho nepočulo.“

Na Danta a Vergília cestou k bráne Očistca naliehajú okolité duše, aby sa za nich prihovárali a aby o nich dali vedieť príbuzným. Dante po ceste stretáva celý rad kráľov slávnych mien, rovnako prosiacich. Následne sa Dante obracia na Vergília a pýta sa ho, či skutočne môže orodovanie ľudí na Zemi zmierniť trest, keď samotný Vergílius vo svojej Aeneade píše, že nie. Vergílius priznáva, že sa mýlil: láska skutočne môže zmierniť trest a uľahčiť trpiacemu v Očistci.

Na konci Očistca Dante, prejdúc všetkými stupňami a očistený (anjel mu po absolvovaní každého prstenca zotrie z čela jedno zo siedmich P, ktoré na čelo nakreslil na začiatku putovania Očistcom – P ako peccatum – hriech) prichádza pred brány Raja. Tam stretáva svoju dávnu lásku Beatrice. Zároveň ho opúšťa Vergílius, ktorý ako pohan do Raja nesmie vstúpiť. Beatrice ho karhá za život, ktorý viedol a Dante pod ťažobou jej obvinení omdlieva.

Raj a Nebo

V Raji sa očistený Dante spolu s Beatrice začnú vznášať smerom hore ku hviezdám. Udivenému Dantemu vysvetľuje Beatrice, že ich telá stratili vlastnosti tiel podliehajúcich dedičnému hriechu a teda sa, ako telá oslávené, môžu pohybovať bez obmedzenia. Dante dôkladne sleduje vo svojej básni scholastickú doktrínu. Podľa nej oslávené telá ľudí po vzkriesení budú dokonale ovládateľné vôľou bez ohľadu na priestor, čiže

Ľudia sa budú schopní premiestňovať na základe myšlienky kamkoľvek a cez akúkoľvek hmotnú prekážku. Dante sám letiac preniká hmotu Mesiaca.

Nebo má v Božskej komédii deväť sfér a ku každej sfére prináleží jedna planéta. Duše sú v rajscom priestore rozdelené do sfér len intenzitou ich vôle, tá stanovuje ich úroveň. Ide teda o duše už sväté, ale hierarchicky usporiadané podľa toho, akou silnou vôľou sa chceli priblížiť k Bohu.

Postupne Dante s Beatrice absolvujú všetky sféry, stretávajú svätých svetských i duchovných a nakoniec prichádzajú až na vrchol. Tam stretávajú žiariaci svetelný zástup – Pannu Máriu obklopenú apoštolmi a svätými. Svätí podrobia Danteho skúške z vierouky a potom ako obstál pokračuje smerom do stredu Neba, do Empyrea, kde blažení hľadajú na Boha „tvárou v tvár“.

Počas putovania mu Beatrice popisuje Nebo samotné. Pomocou aristotelovsko-tomistickej terminológie popisuje aj stvorenie, látku a formu, potencie a substancie, anjelov, vzburu niektorých aj blaženosť verných.

Foto: Dante v Raji so sv. Petrom, zdroj: pycril.com

Pri popise nebeskej nádherly si Dante mohol skutočne vypomôcť len symbolmi a poetickými obrazmi. Fantázia človeka si nedokáže predstaviť ani stav ľudí hľadiacich na Boha (aj keď si môže domýšľať vlastnosti duše v Nebi) a už vôbec nie predmet ich nazerania – Boha samotného. Samotné Empyreum vykresľuje Dante ako oslnivé jazero, na ktorom sa vznášajú kruhové stupne v tvare ruže. Na týchto stupňoch sú zhromaždení všetci spasení hľadiaci na Boha.

Vo vykresľovaní hľadania na Boha si pomáha Dante predovšetkým motívmi ohňa a svetla. Oheň a svetlo neopísateľnej intenzity a blaženosti zaplavuje všetkých počnúc anjelmi a končiac zástupmi svätých.

Tu končí Danteho cesta a mala by končiť aj cesta každého kresťana. Beatrice sa od neho odlučuje a odchádza medzi zástupy plesajúcich. Dante sa vracia na Zem, aby popísal všetko, čo videl a zažil. Prosí, aby mu dal Boh dosť síl k opísaniu všetkých tajomstiev Pekla, Očistca a Raja.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Späť na Zem

Spolu s Dantom sa musíme vrátiť na Zem, kde je teraz náš domov. Čo si môžeme odnieť z jeho putovania? Ide len o krásu básnického jazyka?

V skutočnosti Dante geniálne skĺbil poetický jazyk s presnou cirkevnou a teologickou doktrínou. Pod poetickými obrazmi jeho Božskej komédie sa skrýva cirkevné učenie o živote po smrti a o miestach, kde duše po smrti prebývajú. Teoreticky by mohol báseň s podobnou štruktúrou napísať aj dnešný básnik. Ak by použil dobovú terminológiu, tak by možno ľuďom nepripadal popis tohto putovania až taký bizarný.

Pojmy ako „dimenzia“, „čierna diera“ alebo „fotóny“ znejú dnes neuveriteľne pokrokovú a vedeckú, predovšetkým pre ľudí, ktorí ich vnímajú s podobným nadšením pre ich exotickosť, ako možno v stredoveku vnímali ľudia vedeckosť a školenosť Danteho básnických obrazov. Ak však berieme tieto pojmy len ako popisy určitých častí stvoreného Vesmíru, podobne ako popisy všetkých ostatných stvorených častí, tak je otázne, prečo by pri popise napr. Neba mali mať tieto pojmy prednosť napríklad pred pojmom „ružička“. Ak by Boh chcel, aby bolo Empyreum krásne na pohľad, podobne ako to chcel pri iných stvorených veciach, prečo by práve podoba ruže mala byť zavádzajúca a zatlačená do úzadia v prospech nejakého kvázi vedeckého slangu?

Dante nám skvele dokazuje, že byť básnikom neznamena byť hlupákom, ani že veci viditeľné musia byť v rozpore s neviditeľnými. Keď sa vydáme po jeho stopách na posmrtnú púť (ako povedal Ernst Jünger o smrti: „pripravte sa na posledné veľké dobrodružstvo“), možno uvidíme takú ružu, akú sme ešte nikdy nevideli.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/predstava-blazenosti-v-bozskej-komedii/>